

УДК 796/799

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І ЙОГО ГОТОВНІСТЬ ДО РОБОТИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Данило С.М., Данило М.Г.

Бердянський державний педагогічний університет

З'ясовано специфіку професійно-педагогічної діяльності учителя фізичної культури. Визначено види готовності учителя фізичної культури до роботи з фізичного виховання. Визначено зміст і структуру професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів фізичної культури до роботи з фізичного виховання в школі. Подальші дослідження потребують вдосконалення, пошуку нових ефективних методик процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійно-педагогічної діяльності з фізичного виховання.

Ключові слова: професійно-педагогічна діяльність, учитель фізичної культури, види готовності.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства, яке переживає кардинальні зміни в усіх сферах свого буття, суттєво підвищує вимоги до рівня професіоналізму випускників вищих навчальних закладів. За таких обставин національна школа потребує педагога, здатного до нестандартних дій, використання новітніх технологій навчання, принципової переорієнтації на гуманізацію та демократизацію взаємин між учасниками педагогічного процесу, творчого підходу у розв'язанні педагогічних завдань, що, у свою чергу, вимагає відповідної готовності майбутнього учителя фізичної культури до професійної діяльності.

Проблема ефективності професійної підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності є, з одного боку, окремим питанням загальної системи професійної підготовки спеціалістів, а з другого, – акумулює численність проблем пов'язаних із властивостями особистості, потенціальними можливостями, що обумовлюють успішність професійної підготовки.

Значної актуальності набуває питання підготовки майбутніх учителів фізичної культури, здатних професійно вирішувати завдання фізичного виховання учнів шкільного віку у різних організаційних формах. Особливої уваги потребує визначення рівня готовності майбутніх

фахівців до ведення фізкультурно-оздоровчої роботи в школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення проблеми підготовки студентів до майбутньої педагогічної діяльності залежить від підвищення ефективності навчання спеціалістів з фізичної культури, від своєчасної розробки продуктивного вирішення завдань професійно-педагогічної підготовки студентів до майбутньої фізкультурно-оздоровчої діяльності, пошуку більш гнучких підходів до підвищення рівня підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з фізичного виховання.

В останні роки з'явилося багато робіт, у яких безпосередньо чи у зв'язку із вивченням інших проблем досліджуються питання готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. В численних працях вітчизняних авторів (М.Я. Віленський, Р.С. Сафіна, О.Д. Дубогай, Л.В. Шербань та ін.) по-різному розуміється роль і місце професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з фізичного виховання з учнями шкільного віку.

Питання, пов'язані з різними аспектами формування педагогічної діяльності майбутніх учителів фізичної культури висвітлюють вітчизняні науковці [3, 5].

Різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в своїх дослідженнях вивчали [5, 6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить про те, що проблема визначення готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи з фізичного виховання в процесі професійно-педагогічної підготовки досліджена недостатньо ґрунтовно як у теоретичному, так і в практичному аспектах, зокрема, не проаналізовані зміст, форми й методи, які повинні забезпечувати формування професійно-педагогічної готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи з фізичного виховання в школі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтування структури професійно-педагогічної діяльності та визначення рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи з фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. В педагогіці поняття «готовність до різних видів діяльності» стало розглядатися з 50-60-х років ХХ століття у зв'язку з підвищенням вимог до характеристик здійснюваної людиною діяльності, пошуком умов оптимізації, підвищенням її успішності.

Семантичний аналіз готовності почнемо з визначення В.І. Дала: «готова (про людину), та що приготувалася, така, що зібралася зовсім, що пристосувалася до чогось; яка може та бажає виконувати. Готуватися, збиратися, знаряджатися, налаштовуватися на щось; Готовність же – стан чи властивість готового» [4, с. 387].

Великий тлумачний словник сучасної української мови, за редакцією В.Т. Бусел, трактує поняття «готовий» як той, «що зробив необхідне приготування, підготувався до чого-небудь... заздалегідь продуманий, підготовлений, складений... який вже склався, набув досвіду, досяг високої майстерності» [2, с. 194].

Л.П. Матвеев розглядає готовність, як «складний динамічний стан, що характеризується досягнутим рівнем фізичної і психічної працездатності (фізична і психічна готовність) і ступенем досконалості необхідних навичок і умінь (технічна і тактична підготовленість)» [8, с. 20].

В.Г. Ареф'єв виділяє у готовності до навчальної діяльності фізичну, рухову та психічну готовність. На його думку фізична готовність характеризується попереднім руховим досвідом. Чим багатший фонд набутих рухових умінь і навичок, тим швидше буде здійснюватися навчання нової справи. Психічна готовність характеризується формуванням необхідної мотивації до навчання та рівня прояву вольових якостей [1, с. 55].

Професіоналізм педагогічної діяльності, як стверджують вчені – це володіння мистецтвом в процесі спілкування формувати в учнів готовність до продуктивного вирішення завдань засобами свого предмету. Науковці в структурі професіоналізму педагогічної діяльності виділяють три компоненти: професіоналізм знань, як основний базис формування професіоналізму в цілому; професіоналізм спілкування, як готовність і вміння застосовувати систему знань на практиці; професіоналізм самовдосконалення, тобто забезпечення динамічного розвитку цілісної системи «професіоналізм діяльності педагога». Кожний структурний компонент теоретичної моделі професіоналізму педагогічної діяльності наповнений низкою завдань, які повинні вміти вирішувати спеціалісти з високим рівнем професіоналізму: 1) гуманістичний сенс діяльності, її направленість на визначення в кожному учневі його індивідуальності, самодіяльних і творчих основ; 2) культурологічний аспект поставленої мети навчання; 3) здібність і потреба самого вчителя в максимальній самореалізації через цінності фізичної культури; 4) відношення до педагогічної професії, як до покликання; 5) мотиваційну направленість учителя не тільки на предмет, але в першу чергу на учня [3, с. 117].

За даними М.Я. Віленського, Р.С. Сафіна (1989), Б.І. Степанишина (1992) професійна спрямованість майбутнього учителя фізичної культури – це результат організаційно-педагогічного і психолого-педагогічного впливу, який забезпечує формування фізичної культури, якостей особистості, психофізичних можливостей, рухових здібностей, потреб у фізичному вихованні і самовдосконаленні, необхідних для успішної педагогічної діяльності.

Зміст роботи з фізичного виховання – це виховання (розумове, моральне, трудове, етичне), навчання (повідомлення знань, формування рухових умінь і навичок) і фізична підготовка дітей (зміцнення здоров'я, розвиток фізичних якостей). М.Я. Віленський, Р.С. Сафін визначають учителя як соціального діяча, який перетворює самі умови виховання і формує особистість вихованця, виділяють в структурі педагогічної праці такі елементи:

1. Педагогічне передбачення, прогнозування майбутньої діяльності (педагогічна інтерпретація соціальних явищ).

2. Методичне осмислення, інструментовка навчально-виховного впливу.

3. Організація цього впливу, використання можливостей навчальної, позакласної роботи.

4. Аналіз результатів, відповідність їх цілям і завданням [3, с. 34].

В структурі педагогічної діяльності учителя О.В. Петунін [9, с. 84] виділяє компоненти, які визначають ведучу роль в роботі учителя фізичної культури, а саме:

- конструктивний – включає різні види планування, виховання, оздоровлення дітей, спрямованість на проектування пізнавальної і рухової активності учнів;
- організаційний – полягає в умінні забезпечити різноманітні види самостійної роботи учнів, засвоєння умінь і навиків, розвиток фізичних якостей та виховання особистості в цілому;
- комунікативний – визначається умінням учителя будувати ділові відносини з учнями і колегами в процесі фізичного виховання;
- гностичний – пізнання змісту навчального предмету, закономірностей фізичного розвитку і психології учнів, постійне самовдосконалення;
- руховий – включає кваліфіковане володіння технікою фізичних вправ, прийомами допомоги, страховки учнів, уміння організувати переміщення дітей, вибрати правильне місце для показу і керування.

Істотним параметром професійної придатності майбутнього учителя фізичної культури є знання. Учитель в силу своєї ролі завжди є значимим для школярів як джерело важливої для них інформації, особливо в шкільному віці. В працях В.І. Загв'язинського [7, с. 33] відображається думка про знання педагогічних законів, як основи творчості учителя. Тому володіння сучасними науковими знаннями, як вважає дослідник, багато в чому визначає характер педагогічного досвіду. Знання є основою будь-яких практичних дій. Вони стають переконливими, коли людина навчиться застосовувати їх на практиці. Уміння є знання в дії. М.Я. Віленський, Р.С. Сафін [3, с. 55] основними вміннями педагога вважають:

- пізнавальні (гностичні) – вміння підбирати необхідну для уроків інформацію, контролювати свої дії, удосконалювати їх, використовувати психолого-педагогічні знання, накопичений досвід;
- конструктивні вміння визначають способи побудови занять, які б викликали в учнів інтерес. Вони пов'язані з плануванням, відбором доцільних видів діяльності;
- комунікативні вміння проявляються у встановленні педагогічно обґрунтованих відносин з учнями, батьками, в умінні викликати увагу дітей;
- інформативні вміння розглядаються як засіб спілкування (дикція, виразність, емоційність мови);
- організаторські уміння визначають здібності педагога залучити учнів до різних видів діяльності, спонукати до самоосвіти, саморозвитку.

Для учителя фізичної культури потрібно відмітити специфічні – рухові уміння. О.Й. Ємець [6, с. 24] в залежності від функцій розділяє всі педагогічні вміння на 4 групи. У першу групу віднесені загальнодидактичні, другу – спортивно-дидактичні, третю групу – спеціально-методичні, четверту – організаційно-наукові пе-

дагогічні уміння учителя фізичної культури. Потрібно зазначити, що в працях науковців немає єдиних поглядів на проблему педагогічних умінь. Це свідчить про те, що неможливо охопити всю змістовну сторону трудової діяльності учителя фізичної культури.

Серед всього комплексу педагогічних умінь дослідники і педагоги-практики особливо виділяють педагогічну техніку і трактують її як уміння вибрати відповідний тон, стиль в спілкуванні з учнями, оволодіти і управляти їх увагою, емоціями. Педагогічна техніка в структурі професійної діяльності учителя фізичної культури виконує роль інструмента, без якого неможливо реалізувати прийняте рішення [3, с. 59].

Узагальнюючи вищевикладене судження про зміст, структуру, спрямованість педагогічної діяльності з фізичного виховання учителя фізичної культури, можна констатувати: реалізувати програму оздоровлення нації може лише вчитель високоосвічений, інтелектуально розвинений, професійно компетентний, з творчим підходом, який відчуває значущість своєї діяльності, відповідальність за здоров'я дітей і потребу у самовдосконаленні.

Висновки і пропозиції. На основі теоретичного аналізу літературних джерел нами з'ясовано, що специфіка професійної діяльності учителя фізичної культури виявляється у застосуванні знань, вмінь та навичок, необхідних для виконання основних професійно-педагогічних функцій: навчальної, виховної, організаційної, розвивальної та комунікативної.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та з урахуванням специфіки професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів фізичної культури нами визначено види готовності учителя фізичної культури до роботи з фізичного виховання, до яких включено предметну, комунікативну, здоров'язбережувальну та рухову компетентності.

У процесі дослідження визначено зміст і структуру професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів фізичної культури до роботи з фізичного виховання в школі: організаційний – полягає в умінні забезпечити різноманітні види самостійної роботи учнів, засвоєння умінь і навиків, розвиток фізичних якостей та виховання особистості в цілому; комунікативний – визначається умінням учителя будувати ділові відносини з учнями і колегами в процесі фізичного виховання; гностичний – пізнання змісту навчального предмету, закономірностей фізичного розвитку і психології учнів, постійне самовдосконалення; руховий – включає кваліфіковане володіння технікою фізичних вправ, прийомами допомоги, страховки учнів, уміння організувати переміщення дітей, вибрати правильне місце для показу і керування.

Отже, процес формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійно-педагогічної діяльності з фізичного виховання потребує вдосконалення, пошуку нових ефективних методик.

Список літератури:

1. Ареф'єв В.Г. Основи теорії та методики фізичного виховання: [підручник] / Ареф'єв В.Г. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – 268 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
3. Виленский М.Я. Профессиональная направленность физического воспитания студентов педагогических специальностей: метод. пособ. / М.Я. Виленский, Р.С. Сафин. – М.: Высшая школа, 1989. – 159 с.
4. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: [в 4-х т.] / [подред. М.И. Бодуэна де Куртене]. – М.: Цитадель, 1998. – Т. 2. – 1998. – 1024 с.
5. Дубогай О.Д. Пріоритетні напрямки організації виховного процесу формування здорового способу життя молодших школярів засобами фізичної культури в системі «школа – сім'я» / О.Д. Дубогай, Л.В. Щербань // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. – Ч. II. – Київ-Вінниця, 1998. – С. 245-251.
6. Ємець О. Формування творчої особистості вчителя фізичної культури / О. Ємець // Фізичне виховання в школі. – 2000. – № 1. – С. 24-26.
7. Загвязинский В.И. Педагогическое предвидение. – М.: Знание, 1987. – 80 с.
8. Матвеев Л.П. Основы спортивной тренировки / Л.П. Матвеев. – М. Физкультура и спорт, 1977. – 280 с.
9. Петунин О.В. Формирование профессионального мастерства учителя физической культуры / О.В. Петунин. – М.: Просвещение, 1980. – 112 с.
10. Степанишин Б.І. Професійне спрямування навчального процесу в педагогічному вузі. – К.: НМКВО, 1992. – 96 с.

Данило С.Н., Данило М.Г.

Бердянський державний педагогічний університет

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И ЕГО ГОТОВНОСТЬ К РАБОТЕ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ

Аннотация

Выяснена специфика профессионально-педагогической деятельности учителя физической культуры. Определены виды готовности учителя физической культуры к работе по физическому воспитанию. Определено содержание и структура профессионально-педагогической деятельности будущих учителей физической культуры к работе по физическому воспитанию в школе. Дальнейшие исследования требуют совершенствования, поиска новых эффективных методик процесса формирования готовности будущих учителей физической культуры к профессионально-педагогической деятельности по физическому воспитанию.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая деятельность, учитель физической культуры, виды готовности.

Danilo S.N., Danilo M.G.

Berdyansk State Pedagogical University

FEATURES VOCATIONAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION AND HIS WILLINGNESS TO WORK WITH PHYSICAL EDUCATION

Summary

Clarified the specifics of professional and pedagogical activity of the teacher of physical culture. The kinds of readiness of the teacher of physical training to work in physical education. The content and structure of the professional-pedagogical activity of the future teachers of physical training to work in physical education at school. Further studies need to be improved, the search for new effective methods of the process of formation of readiness of the future teachers of physical training to professional and educational activities in physical education.

Keywords: professional and pedagogical activity, the teacher of physical education, types of readiness.